Проців О.Р. аспірант кафедри
управління проектами ЛРІДУ НАДУ
при Президентові України

УДК 639 (477.83/.86):27-285.53

Формування мисливського права у Галичині середини XIX - першої третини XX століття: моральні та культурні аспекти

Анотація

Християнська віра впливала на звичаєві норми поведінки населення Галичини, що в подальшому виливалось у правовому забезпеченні мисливства. Норми християнської моралі закладались у статутні вимоги багатьох громадських мисливських організацій. Досліджено трансформацію християнської моралі у галузі мисливства в Галичині.

Ключові слова: роль уряду в гуманітарних процесах, релігійно-владні стосунки, самоврядування, владні відносини, державне регулювання

Процив О.Р. Формирование охотничьего права в Галичине середины XIX – первой трети XX века: нравственные и культурные аспекты

Христианская вера влияла на обычаи и нормы поведения населения Галичины, которые позднее вылились в правовое обеспечение охоты. Нормы христианской морали были заложены в уставные требования многих общественных охотничьих организаций. Исследовано трансформацию христианской морали в сфере охотоведения в Галичине.

Ключевые слова: роль правительства в гуманитарных процессах, религиозно-государственные отношения, самоуправление, власть, государственное регулирование.

Protsiv O.R. Formation of hunting right in Galicia from the middle of 19th till the first third part of 20th century : moral and cultural aspects

Annotation

The Christian faith had an influence on the common standards of the population's conduct in Galicia, and in future it developed into law security of shooting. The standards of christian ethics put into statutory demands of many public institutions. It was examined the transformation of christian ethics into branches of shooting in Galicia.
Key words : the government role in pertaining to the humanities processes, religious-power relations, self-government, masterful relations, state regulation

Впилив християнської моралі мало домінуючий вплив на формування правового регулювання мисливського законодавства Галичини, де політичну верхівку формували особи польської національності, які практично всі були римо - католицького віросповідання. Дотримання як церковних вимог, так і вимог християнської моралі суперечило інтересам мисливців. З ідеологічних причин дана тема у національній науці не досліджувалась.

Дана проблематика широко висвітлювалась у періодичній пресі Австро-Угорської імперії, а саме: у журналах «Łowiec» («Мисливець»), який виходив у Львові як друкований орган Галицького мисливського товариства з 10 січня 1878 року, і в якому друкували публікації таких дослідників, як М.Павліковський, С.Крогульський, В.Шабловскі, К.Матіас, Р. Балко, а також у журналах «Łowiec Polski» («Мисливець польський»), що виходив у Варшаві як орган цісарського товариства правильного полювання Польщі з 1899 року. Іншою джерельною базою є законодавство описуваного у праці періоду.

Метою даної роботи є висвітлення причинно-наслідкових зв'язків християнської моралі у її впливі на правове регулювання мисливського законодавства, мисливську культуру та традиції мисливців на території Галичини середини XIX - початку XX століття.

Мисливство як і інші галузі економіки підлягало державно-правовому регулюванню. Хоча мисливство не має такого значення в економіці як багато інших галузей, але воно зачіпає інтереси багатьох соціальних верств населення. Найбільший вплив на формування мисливських відносин мали

соціальні та економічні інтереси соціальних верств населення, але також немаловажну роль у їх формування відігравала християнська релігія та християнська мораль. Відповідно до перепису населення станом на 1890 рік у Галичині проживало 45% - римо-католиків, 42% – греко-католиків, 0,6%– євангелістів, віри юдейської–11% [1].

Пропаганду принципів християнської моралі сповідували не лише християнські церкви, але й громадські організації Галичини. Так, відповідно до рескрипта № 5832 намісника Галичини у Львові 12 лютого 1876 року було затверджено статут Галицького товариство охорони тварин. Відповідно до цього статуту основним завданням товариства була охорона від переслідування та знищення всіх видів тварин, які перебували під охороною Галицьких законів та законів Австро-Угорської імперії [2].

Аналогічну позицію займало Галицьке мисливське товариство, яке було організоване у 1876 році. Мисливці перед своїм заступником св. Губертом просили про ласку на полюваннях, але ніколи про удачу[3].

Мисливське законодавство відображало наступні вимоги християнської моралі: святкування неділь та релігійних свят, виконуючи вимоги четвертої заповіді «Пам'ятай день святий святкувати: шість днів працюй і роби в них усі діла свої, а день сьомий — свято Господу Богу твоєму». Так, Галицьким мисливським Законом від 1897 року відповідно до статті 41 не дозволялось полювати у неділю та великі релігійні свята [4].

Хоча за християнськими канонами (догматами) будь - яка робота у неділю і в християнські свята не дозволяється, але на практиці мисливці несхвально ставились до виконання Божих заповідей і, лобіюючи свої інтереси домагались відміни статті 41. Мисливський закон ще практично лише увійшов у дію, як 1 липня 1898 року керівництво Галицького мисливського товариства звернулось до Галицького сейму з петицією про потребу зміни мисливського закону від 5 березня 1897 року. Дану петицію передрукували друковані органи різних політичних партій, а саме: газети «Слово польське», «Пшегльонд», «Народна газета», «Дзєннік польський», з

підтримкою вимог Галицького мисливського товариства. Товариство наголошувало на недоречності вимоги статті 41. Воно відзначало, що заборона полювання у неділю і свята повинна стосуватись лише полювання з нагінкою, і то лише під час ранішньої служби Божої. Також зверталась увага, що ця норма не давала відповіді, які великі свята і яких віровизнань треба вважати за свята (єврейських, католицьких, евангелістських, православних). З закону не випливає, кому забороняється полювати: мисливцям, нагоничам чи власникам землі, на яких знаходяться мисливські угіддя[5].

Галицьке мисливське товариство на своєму з'їзді, який відбувся 13 лютого 1898 року, виступило проти вимог цієї норми законодавства. Так, на зборах його члени виступили проти статті 41 мисливського закону, який забороняв полювання у неділі та урочисті свята. Мисливці аргументували свою позицію тим, що вони своєю поведінкою на полюванні нікому не шкодять. Водночас вони погоджується з тією нормою законодавства, що коли б мисливці відволікали місцеве населення для організації нагінок, то такий вид полювання потрібно було б заборонити [6].

Аналогічну позицію зайняло мисливське товариство ім. святого Губерта у Львові. 27 травня 1899 року на засіданні товариства у Львові члени товариства висловили незгоду з вимогами статті 41 Мисливського закону, яка забороняє полювання у неділі та свята [7].

На мисливському з'їзді, який відбувся у Львові у 1901 році висувались аналогічні вимоги. При цьому відзначалось, що Галицьке мисливське товариство направило до Галицького сейму подання від 10 березня 1899 року з вимогою відмінити статтю 41 , щоб ширші мисливські кола мали право полювати у неділі та свята [8].

У наступному мисливському законі, який був затверджений розпорядженням Президента Речі Посполитої 3 грудня 1927 року, вимога щодо заборони полювання у неділі та свята була скасовано, проте не

дозволялось полювати біля церкви під час відправлення літургії на визначеній відстані.

Стаття 42 визначала, що «забороняється полювати у неділю під час служби Божої і святкового дня на відстані меншій як два кілометри від церкви».

За невиконання вимог, які передбачали дотримування відстані від церкви, стаття 75 передбачала штраф у розмірі 50 злотих. Під урочистими святами розумілись свята, які були зазначені у Розпорядженні президента Польщі від 15 листопада 1924 року [9].

Аналогічні вимоги щодо заборони полювання у неділю були і в інших країнах. Хоча у Сполучених Штатах Америки штраф за цей вид порушення передбачав найменше покарання – 4 долари, тоді як за полювання без посвідчення мисливця передбачався штраф – 25 доларів, а за носіння зброї без відповідного дозволу – 20 доларів [10].

Мисливський закон Данії, який вступив у дію 1 липня 1931 року передбачав штраф у сумі 50 корон за полювання у неділю або свято. За найтяжчі порушення правил полювання передбачався штраф у сумі 200 корон [11].

Як повідомляв журнал «Ловець Польський» у 1899 році, у Німеччині найвищим трибуналом було прийнято рішення, що полювання з нагінкою і хортами, а також всяке галасливе полювання не дозволяється під час відправи Святої Літургії. Але ця заборона не торкалась полювання у великих мисливських угіддях [12]. Виходячи із принципу відокремлення церкви від держави, на даний час у національному законодавстві відсутні норми, які б окремо врегульовували проведення полювання під час релігійних свят.

У діяльність мисливської охорони Галичини кінця XIX – початку XX століття чи республіки Польщі був закладений клерикальний принцип, який передбачав складання присяги мисливською охороною. Текст присяги був затверджений розпорядженням міністра сільського господарства від 21.02.1929 року за погодженням міністра внутрішніх справ. Починалась

присяга словами: «Присягаю Пану Всемогутньому Богу», а закінчувалась: «Так нехай мені Пан Бог допоможе» [13].

В сучасній Україні при прийнятті на роботу єгеря відсутня будь–яка присяга.

Аналогічна за змістом типова присяга була затверджена для охоронців рибальства відповідно до закону, який регулював рибальство у Галичині від 28 червня 1883 року [14].

Діаметрально протилежну світоглядну позицію займали браконьєри. Так, в етнографічних працях Матіаса «Браконьєри давнього лісу Сандомирського» зазначалось, що для того щоб стати членом браконьєрської групи претендент перед керівництвом браконьєрської банди, тримаючи в правій руці зброю, яка підносилась догори, відрікався від єдиного Бога, Святої трійці, матері Божої та всіх святих та складав присягу наступного змісту: «Присягаю з повною свідомістю, що Вам буду вірно служити і Вас не видам, навіть коли б мене мали вбити» [15]

В загальному консервативне польське суспільство, мораль якого в основному була сформована на християнських принципах, не сприймало лібералізм європейських країн щодо браконьєрських організацій. Так, у «Ловцю польському» у 1899 році була розміщена стаття «Браконьєрська спілка», у якій редакція обурювалась, що у Гессені була утворена «Спілка французьких браконьєрів». У цій спілці нараховується лише 17 членів, бо до спілки могли належати лише відомі браконьєри, які хоча б один раз відбували судове покарання. Були встановлені членські внески. Головним завданням товариства була допомога ув’язненим браконьєрам та їх сім’ям. Також відзначалось, що дуже поблажливе законодавство призводить до того, що правдиві мисливці воюють з браконьєрами або формують з браконьєрами банди і незаконно добувають дичину [16]. В сучасній Україні на даний час не існує жодної громадської організації, яка б лобіювала інтереси браконьєрства.

На території Галичини браконьєрських організацій не було, але це явище мало місце. Мисливська охорона вела з ними боротьбу і, навіть, подолання бідності населення Галичини було напряму пов'язане з ефективністю боротьби із браконьєрством, так як відповідно до мисливського закону Галичини кошти з оплачених штрафів за браконьєрство йшли у фонд бідних [17]. На сьогоднішній день на відміну від мисливського законодавства Галичини адміністративний кодекс не передбачає направлення коштів від оплати штрафів за браконьєрство на благодійні цілі.

Раніше штрафи за браконьєрство та кошти від реалізації посвідчень мисливця мали соціальну направленість у Чехії та Нижній та Верхній Австрії, вони йшли у фонд бідних [18].

Незважаючи на тоталітарну суть тодішнього нацистського режиму, великий ловчий Німеччини–Герман Герінг, який одночасно був головнокомандуючим військово–повітряних сил Німеччини, звернувся до мисливців Німеччини під час полювань з 9 по 15 грудня, щоб добуту дичину віддати найбіднішим жителям Німеччини, що мало б прислужитись для доброго святкування Різдва [19].

В Україні соціальної спрямованості дана стаття доходів не має. Кошти від реалізації посвідчень мисливця направляються у спеціальний фонд Держкомлісгоспу України на покриття витрат, пов'язаних з веденням мисливського господарства.

На відміну від сучасних законодавчих норм, при яких кошти від реалізації конфіскованих знарядь полювання направляються до державного бюджету, у Галичині їх направляли на соціальні цілі. Так, Галицьке намісництво зверталось до старост, щоб при конфіскації зброї у браконьєрів продавати її на публічному аукціоні, а отримані гроші повинні йти для убогих мешканців [20].

У випадку, коли при організованому відстрілі хижаків випадково була відстріляна дичина, на яку не дозволялось полювати, то відповідно до статті 49 мисливського закону від 1897 року визначалось, що її потрібно продати через аукціон, який організовує повітова влада, а гроші з продажу повинні піти у фонд бідних мешканців гміни [21].

Еволюція гуманізму відзначалась і у способах добування диких тварин. Якщо статтею 12 «Псування принад злодійським звичаєм» Статуту Великого Князівства Литовського від 1588 році, дозволялось використовувати капкани та сильця для відловлювання диких тварин [22], то в подальшому у Галичині приймались правові норми, відповідно до яких не дозволялось використовувати при полюванні капканів. Так, відповідно до статті 42 Галицького мисливського закону від 1897 року при полюванні не дозволялось використовувати капкани, петлі та інших подібні знаряддя [23].

Статтею 41 мисливського закону від 1927 року, юрисдикція якого поширювалась на територію Галичини, види недозволеного полювання було значно розширено: визначалось, що забороняється ловити звірину за допомогою отрути, самострілів, ловчих ям, зерна, змоченого в спирту, капканів, лапок та інших подібних знарядь полювання. Проте для відлову шкідливих тварин ці засоби дозволялось використовувати [24]. Практично аналогічні вимоги щодо заборонених методів полювання визначено у статті 20 «Заборони щодо здійснення полювання» ЗУ «Про мисливське господарство та полювання»

Принципи гуманного відношення до тварин визначались у розпорядженні Президента Речі Посполитої від 22.02.1928 року № 332. Під дію цього розпорядження відповідно до пункту 1 підпадали всі домашні тварини і птахи, дикі тварини та дикі пернаті, а також риби, плазуни, мухи і тп. Пункт 2 визначав що агуманіз – це знущання над тваринами, під яким розумілось використання до роботи хворих тварин, поранених, кульгаючих, а також їх неохайне утримання; биття тварин по голові, нижній частині живота, нижніх частинах кінцівок; биття тварин твердими та гострими

предметами або такими, які спричинюють специфічний біль; переобтяження в'ючних тварин багажем, який не відповідає їх силі, або примушування тварин до дуже швидкого бігу, який не відповідає їх силі; перенесення, перевезення або переганяння тварин у спосіб, який завдає фізичні незручності тваринам; застосування упряжі для тварин яка завдає їм біль; використання тварин до різного роду експериментів, які спричиняють смерть, тілесні пошкодження або фізичний біль. Використовувати тварин для наукових експериментів дозволялось виключно за спеціальними дозволами; Заборонялось проведення тваринам операцій без відповідних інструментів та без необхідної безпеки, що могло б спричинити сильний біль. За невиконання вимог цього розпорядження передбачався штраф у сумі в декілька тисяч злотих, а також арешт. На даний час в Україні врегульовано питання щодо жорстокого поводження з тваринами. Законом «Про захист тварин від жорстокого поводження» визначаються недопустимі дії людини, які трактуються як жорстоке поводження з тваринами.

Для практичної реалізації цього розпорядження мисливцям давались певні рекомендації, а для того щоб мінімалізувати кількість підранків потрібно: стріляти до зайця на відстані не дальше як 60-80 кроків (рахуючи, що крок має 75 сантиметрів); не стріляти в заростях або інших незручних місцях, що дає мінімальний шанс добування мисливських тварин, не легковажити постріл; у чотириногу дичину не можна було стріляти, коли вона стоїть боком, бо тоді її площа в 5-6 разів більша, ніж коли вона до мисливця стоїть передом або задом [29].

За дотриманням цих гуманістичних засад слідкували мисливські охоронці, які нерідко наражали своє життя та здоров'я на небезпеку. Для пом'якшення страждань охоронців, а саме: на їх лікування при отриманні травми або у смертельних випадках були утворені фонди допомоги їм, їх вдовам та для підтримки їх сімей. У «Ловці Польському» повідомлялось, що вдова чоловіка, який загинув від браконьєрів, п. Каусова отримала від фонду належну їй пожертву у сумі 351 злотий, проте повернула цю суму у фонд

вдів та сиріт охоронців, які загинули від браконьєрів [30]. Аналогічні вимоги, щодо соціального захисту передбачені чинним законодавством України, а саме статтею 40 ЗУ «Про мисливське господарство та полювання» регламентовано правовий та соціальний захист працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання.

Не стояли осторонь цих питань громадські мисливські організації. Так, у статуті центральної спілки польських мисливських товариств зазначалось, що спілка бере на себе обов'язок підтримки мисливської та лісової охорони, якщо її працівниками при виконанні своїх обов'язків отримали тілесні пошкодження від браконьєрів, а також опіки над вдовами і сиротами тих охоронців, які загинули [31].

Висновок

Загальний світоглядний стан суспільства накладається на правове забезпечення стосунків у суспільстві. Винятком не стало і мисливське законодавство та практичні дії державної влади у Галичині. Галицьке мисливське товариство, яке було наймасовішою та найвпливовішою громадською мисливською організацією Галичини, налічувало до 1500 членів, визнавало християнську мораль і за покровителя взяло собі Святого Губерта, але у своїх діях не дотримувалось християнської віри, намагаючись відмінити вимоги мисливського законодавства щодо святкування неділі та свят, тим самим наслідуючи вчинки Біблійних фарисеїв - «Тож усе, що вони скажуть вам, робіть і виконуйте; та за вчинками їхніми не робіть, бо говорять вони та не роблять того! (Мт 23:3)». Проте відбулась все-таки гуманізація способів та методів добування диких тварин, на законодавчому рівні визначились недозволені методи поведінки людей щодо тварин. Визнаючи свою соціальну вищість, мисливці робили пожертви для убогих верств населення. Запроваджувалось допомога для постраждалих осіб при охороні мисливських тварин.

Сучасне мисливське господарство України хоча й не базується на християнських принципах, включає у себе принципи гуманного поводження

з мисливськими тваринами. Практично зовсім відсутня у сучасному законодавстві соціальна спрямованість розподілу доходів від ведення мисливського господарства.

Тема християнських принципів у правовому регулюванні мисливства в Галичині до цього часу не знайшла своє відображення у національній науці в основному через ідеологічні причини. Тому для правового регулювання мисливського господарства на принципах гуманізму необхідно і в подальшому досліджувати даний науковий напрямок.

Використані джерела

1.Statystyki Galicyi/ pod red. Pilata T. t.VI, cz. I. – Lwów: Pierwsza związkowa drukarnia, 1900. – s.12.

2.Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1892. – s.657.

3.Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – s.1.

4.Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s.27

5.Nasza petycya//Łowiec . – 1899. – № 8. – s.85-88.

6.Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – s.52.

7.Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie//Łowiec – 1899. – №11. – s.127-129.

8.Ze Zjazdu Łowieckiego we Lwowie//Łowiec Polski – 1902. – № 16 . – s.251-253

9.Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – s.40.

10.Kronika//Łowiec. – 1904. - № 10. – s.121.

11.Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – s.32.

12.Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1899. – № 15 . – s.11

13.Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – s. 203-204.

14.Ustawa z dnia 19.listopada 1882 o niektórych środkach ku podniesieniu rybactwa na wodach śródkrajowych//Łowiec. – 1883. – № 10. – s.155-156.

15.Matyas K. Rabsice dawnej puszczy Sandomierskiej: studium etnograficzne. – Lwów: drukarnia W.Łozińskiego, 1905. – s.2.

16.Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1899. – № 11 . – s.12

17.Balko R. Jeszcze słów kilka o naszej ustawie łoweickiej//Łowiec. – 1908. – № 21. – s.242-243.

18.Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 23. – s.367.

19.Z prasy zagranicznej//Łowiec Polski – 1935. – № 9. – s.175

20.Korespondecye //Łowiec. – 1884. – № 5. – s.82.

21.Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s.31.

22.Статут Великого Князівства Литовського 1588 року [електронний ресурс]. – Режим доступу:starbel.narod.ru/statut1588.htm

23.Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s.27.

24.Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – s.39-40.

29.Mockus Z. Możliwości zastosowania humanitaryzmu w łowiectwie// Łowiec Polski – 1935. – № 15. – s.286-288.

30.Wiadomości bieżące// Łowiec Polski – 1931. – № 10. – s.197.

31.Statut zentralnego związku polskich stowarzyszeń łowieckich (інвентарний № 00171191(К) ЛНБ ім. В.Стефаника)

О.Р. Проців Формування мисливського права у Галичині середини XIX – першої третини XX ст.: моральні та культурні аспекти // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – Вип. 25. – с.166-175